

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060206

DOM
2016-01-20
Stockholm

Mål nr
P 4815-15

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Vänersborgs tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2015-05-05 i mål nr P 4327-14, se bilaga

KLAGANDE

Brf Drottningholm 10

Ombud: C R

MOTPARTER

1. Byggnadsnämnden i Göteborgs kommun

2. C B

3. A P

SAKEN

Bygglov för tillbyggnad och ändring av flerbostadshus på fastigheten X i Göteborgs kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandet.

Dok.Id 1233355

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Brf Drottningholm 10 har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska ändra mark- och miljödomstolens dom och fastställa Byggnadsnämndens beslut att bevilja bygglov.

Byggnadsnämnden i Göteborgs kommun (Byggnadsnämnden) har medgett att bygglov ska beviljas.

C B och **A P** har båda motsatt sig en ändring av mark- och miljödomstolens dom.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Brf Drottningholm 10 har vidhållit vad som anförts vid underinstanserna och därtill gjort i huvudsak följande tillägg och förtydliganden. Byggnaderna i kvarteret är alla uppförda vid ungefär samma tid under 1920-talet och omfattas av planens varsamhetskrav. Av kommunens bevarandeprogram ”Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse” framgår att det kulturhistoriska värdet framför allt är knutet till kvarterets yttre väl sammanhållna tegelarkitektur. De flesta närliggande fastigheter från samma tid har försetts med senare tillkomna balkonger på gårdssidan. Två bygglov har dessutom beviljats för fastigheten. Det första lovet beviljades den 17 januari 2014 och avsåg inredning av vindsvåningarna med stora takterrasser, balkonger och utvändigt utrymningstrappa. Det andra lovet beviljades den 20 mars 2015, vilket medgav att en tidigare terrass byggs in med bl.a. en glasad dubbeldörr mot gården. Av mark- och miljödomstolens avgörande framgår att de vid sin bedömning av de ansökta balkongernas påverkan på fasaden har utgått från en fasadritning som inte tagit dessa åtgärder i beaktande.

De ansökta balkongerna ansluter väl till motsvarande på grannfastigheterna. Med en lätt och enkel utformning ansluter de även mycket väl till den befintliga fasaden, som är mycket enkel och saknar egentliga särdrag. Förslaget får anses väl uppfylla kraven i 2 kap. 6 §, 8 kap. 13 och 17 §§ plan- och bygglagen (2010:900), PBL. Nu ansökt förändring påverkar det visuella intrycket och byggnadens karaktär i betydligt mindre

utsträckning än de senare bygglovsgivna förändringarna av byggnadens övre del. Det samma gäller påverkan på den omgivande bebyggelsens karaktär (jfr Mark- och miljööverdomstolens dom den 27 maj 2015 i mål nr P 9298-14). Då förslaget inte kan anses innebära någon förvanskning utan ansluter väl till omgivningen, strider förslaget inte mot detaljplanens bestämmelse i detta avseende. Balkongerna medför inte heller någon betydande olägenhet för motparterna.

Det allmänna intresset av att förhindra förändringen får anses ha mycket ringa tyngd eftersom det framgår av kommunens bevarandeprogram att det kulturhistoriska värdet främst är knutet till kvarterets yttre. Det enskilda intresset hos de boende, att kunna förbättra boendekvaliteten får anses ha avsevärd tyngd. Detta intresse bör därför vara avgörande vid en proportionalitetsbedömning.

Byggnadsnämnden har anfört följande. Enligt detaljplanen gäller att ändring av byggnad inte får förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen. Vid Byggnadsnämndens beslut att bevilja bygglov ansågs att ändringen var lämplig. Vidare ansågs inte ändringen medföra någon förvanskning av byggnadens anpassning till omgivningen med hänsyn till de balkonger som finns mot gården på andra fastigheter inom kvarteret.

C B har vidhållit vad som anförts vid Länsstyrelsen i Västra Götalands län och därtill gjort i huvudsak följande tillägg och förtydliganden. Brf Drottningholm 10 har tidigare sökt bygglov för att inreda vindsvåningarna. Stadsbyggnadskontoret anmodade då bostadsrättsföreningen att omarbета sin lovansökan eftersom alltför stor förvanskning förelåg, bland annat då en särskilt värdefull tympanongavel tagits bort. Den omarbetade ansökan, som bygglov beviljades enligt, ledde till att vindsinredningen lades nästan helt i takplanen och uppfattas som mycket diskret för en betraktare i gatuplan. Så blir inte fallet med den nu sökta balkongåtgärden. Skulle åtgärden tillåtas skulle samtliga våningar och den smala norra fasaden med loftgångsarkitektur bli totalt förändrad med balkonger på 72 procent av fasadens bredd. Detta måste uppfattas som en kraftig förvanskning.

A P har vidhållit vad som anförts vid Länsstyrelsen i Västra Götalands län och därtill gjort i huvudsak följande tillägg och förtydliganden. Den aktuella fastigheten är klassad som riksintresse avseende kulturmiljö. Södra Vägen var vid förra sekelskiftet paradentrén in till staden från söder. Därför är alla fastighetsfasader längs vägen påkostade och våningarna storslagna. På den tiden fanns inte något krav på gemensamma rekreationsytor, utan gårdarna var endast ytor för varuleveranser och mattpiskning. De boendes tjänstefolk skulle kunna komma och gå genom eget trapphus väl skilt från de boendes entré och trapphus. Därför har den nuvarande vinkelbalkongen dimensioner som endast medger passage och förbindelse mellan kök och gårdstrapphus. Denna svunna livsstil vittnar gårdarna i Lorensberg om än idag och av den anledningen bör det allmänna intresset överväga det enskilda. Nutidens krav på bostadsstandard omhändertas regelrätt i nybyggnationer, vilka ombesörjer både ställda krav på balkonger och på rekreationsytor.

Enligt Brf Drottningholm 10 har en byggnad på en grannfastighet beviljats lov för balkonger, vilka skulle uppta ca 52 procent av den fasaden. Grannfastighetens byggnad har en lång fasad mot öster och balkongerna är till stor del infällda i redan befintliga fasadnischer. Avståndet i sidled mellan balkongerna är dessutom stort. Brf Drottningholm 10 har i sin beräkning av hur stor del av den i målet aktuella byggnadens fasad som blir balkongbebyggd, inkluderat båda vinkelfasaderna d.v.s. både västfasaden och nordfasaden. Det blir missvisande, eftersom den fasad som berörs i sammanhanget endast är den mycket korta norra fasaden. Ca 72 procent av fasaden kommer att bli bebyggd med balkonger. Det går alltså inte att jämföra balkongbyggnationen på grannfastigheten med den nu aktuella. Balkongerna kommer dessutom att ligga mycket tätt intill de nuvarande balkongerna, vilket är att betrakta som en olägenhet. Avståndet är även otidstypsigt och utgör en säkerhetsrisk.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Mark- och miljööverdomstolen har hållit syn på fastigheten X.

Frågan i målet är om sökta åtgärder, innebärande ändring av fönster till dörrar samt uppförande av balkonger på gårdsfasaden, strider mot det förvanskingsförbud som

framgår av gällande detaljplan, eller mot kraven i 2 kap. 6 § tredje stycket, 8 kap. 13 och 17 §§ PBL i den mån dessa kan anses ställa krav utöver planens förvanskningsförbud. Vid denna prövning måste, med det stöd som planbeskrivningen ger, planens förvanskningsförbud tolkas.

Relevanta lagrum samt utförlig redogörelse för aktuell detaljplan med tillägg och planbeskrivning framgår av underinstansernas avgöranden.

Genom tillägget till detaljplanen har det införts en särskild skyddsbestämmelse för fastigheten X, ”q”, som anger att ändringar av en byggnad inte får förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen. Av planbeskrivningen till tillägget till detaljplanen framgår att syftet med tillägget har varit att möjliggöra inredning av vindsvåningar. Vidare framgår att, vid om- och tillbyggnader, särskild hänsyn ska tas till byggnadernas kulturhistoriska värde och befintliga kvalitéer tillvaratas. Fönster ska i första hand renoveras.

Mark- och miljööverdomstolen instämmer i mark- och miljödomstolens bedömning att planbestämmelsen ”q” är tillämplig på sökta åtgärder. Likaså instämmer Mark- och miljööverdomstolen i mark- och miljödomstolens bedömning att bestämmelsen gör sig gällande för åtgärder både på gårds- och gatufasaden, eftersom bestämmelsen inte har begränsat förvanskningsförbudet till gatufasaden och någon sådan avsikt inte heller kan utläsas av planbeskrivningen.

Vid synen kunde Mark- och miljööverdomstolen konstatera att byggnaden på fastigheten X representerar 20-talsklacissismen väl med såväl tidstypisk och välbevarad fasad som fönster. De sökta balkongerna kommer att uppta en stor del av den idag orörda fasaden genom att de kommer att löpa över två av tre fönster per fönsterrad och våning. Skillnaden mot befintliga balkonger på andra gårdsbyggnader är att flertalet av dessa har placerats infällda i fasaderna, vilket gör dem mer diskreta. Dessutom har flertalet av dessa byggnader längre fasader och balkongerna en mer begränsad utformning, vilket inte ger samma dominerande intryck som aktuella balkonger kommer ge. Även om balkonger inte principiellt behöver innebära en förvanskning av en byggnad, är det Mark- och miljööverdomstolens

uppfattning att aktuella balkonger i sökt utformning kommer innebära att byggnadens karaktär förvanskas. I bedömningen har även beaktats att det på fastigheten har beviljats bygglov för ombyggnad av vind till bostad. Även om den ombyggnaden har varit planenlig och är förlagd i takplanet, medför den att det finns skäl att begränsa tillåtligheten av ytterligare större ingrepp i byggnaden för att förhindra att dess karaktär förvanskas (jfr Mark- och miljööverdomstolens dom den 27 maj 2015 i mål nr P 9298-14 där bygglov beviljades för en begränsad fasadändring på en byggnad som redan genomgått större förändringar). Enligt Mark- och miljööverdomstolens mening står såväl uppförandet av balkonger som ändring av fönster till dörrar i strid med planens förvanskingsförbud. Avvikelsen från planen bedöms inte vara liten eller förenlig med dess syfte. Brf Drottningholm 10:s intresse av att få vidta åtgärderna får stå tillbaka för det starka allmänna intresse som finns i att bevara fastighetens karaktär. Det saknas därmed förutsättningar att bevilja bygglov enligt ansökan. Överklagandet ska därför avslås.

Vid denna utgång tar Mark- och miljööverdomstolen inte ställning till om sökta åtgärder ger upphov till betydande olägenheter eller om det föreligger något annat hinder mot bygglov.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Henrik Löv och Eywor Helmenius, tekniska rådet Carl-Gustaf Hagander samt tf. hovrättsassessorn Charlotte Jansson, referent.

Föredragande har varit Johan Erlandsson.

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2015-05-05
meddelad i
Vänernsborg

Mål nr P 4327-14

KLAGANDE

Bostadsrättsföreningen Drottningholm 10

Ombud: C R

MOTPARTER

1. L A
2. C B
3. A P
4. Byggnadsnämnden i Göteborgs kommun

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länstyrelsens i Västra Götalands län beslut den 30 oktober 2014 i ärende nr 403-25607-2014, se bilaga 1

SAKEN

Bygglov för tillbyggnad/ändring av flerbostadshus på fastigheten X i Göteborgs kommun

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen avslår överklagandet.

Dok.Id 295618

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänernsborg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 E-post: mmd.vanersborg@dom.se	0521-27 02 30	måndag – fredag 08:00-16:00 -

YRKANDEN M.M.

Bostadsrättsföreningen Drottningholm 10 har yrkat att mark- och miljödomstolen upphäver länsstyrelsens beslut och fastställer byggnadsnämndens beslut om bygglov samt har till stöd för sin talan anfört bl.a. följande. Ändringen uppfyller kraven i 8 kap. 13 och 17 §§ plan- och bygglagen (PBL). Avvikelsen från detaljplanen är liten och godtagbar. Fastigheten saknar möjlighet till rekreationsyta på gården. Närliggande fastigheter från samma tid är försedda med senare tillkomna balkonger. X saknar möjlighet att anordna balkonger på gatufasaderna. Bygglov har den 17 januari 2014 beviljats för inredning av vindsvåningarna med stora takterrasser, balkonger och utvändig utrymningstrappa.

Av gällande detaljplan framgår, att ändring av byggnad inte får förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen. Bestämmelsen ger utrymme för omfattande skön.

Enligt 8 kap. 13 § PBL får en byggnad, som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte förvanskas. Enligt 8 kap. 17 § PBL ska ändring av en byggnad utföras varsamt så, att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. I lagtext eller förarbeten definieras inte vad som avses med att byggnaden inte får "förvanskas" eller att byggnadens "karaktärsdrag" ska bevaras. Viss ledning ges emellertid i rättsfallen RÅ 1990 ref 41, RÅ 1996 ref 77 samt RÅ 1997 ref 77.

Enligt 2 kap. 1 § PBL ska både allmänna och enskilda intressen beaktas vid prövning av frågor enligt PBL. När det gäller avvägningen mellan allmänna och enskilda intressen hänvisas till rättsfallet RÅ 1996 ref 44, som innehåller principiellt viktiga uttalanden, som har giltighet i ett fall som detta. När regler tillämpas, som förutsätter en avvägning mellan allmänna och enskilda intressen, får de allmänna intressena inte som sådana tillmätas större tyngd än de enskilda eller prioriteras i förhållande till dessa. Avvägningen mellan allmänna och enskilda intressen förut-

sätter en noggrann analys av de allmänna intressenas konkreta inverkan på just den fastighet och dess legitima behov som det handlar om.

Byggnaderna i kvarteret är alla uppförda vid ungefär samma tid under 1920-talet. Av kommunens bevarandeprogram "*Kulturhistoriskt värdefullbebyggelse*" (del I s. 121 f) framgår att det kulturhistoriska värdet framför allt är knutet till kvarterets yttre, väl sammanhållna, tegelarkitektur. Samtliga byggnader i kvarteret omfattas av ovan angivna varsamhetskrav.

Som ovan angetts är de flesta närliggande fastigheter från samma tid försedda med senare tillkomna balkonger på gårdssidan. Det kan i sammanhanget noteras att Regeringsrätten i två rättsfall (RÅ 1996 ref 771 och II) ansåg att inglasning av balkonger på flerfamiljshus uppfyllde varsamhetskravet i 3 kap 10 § äldre plan- och bygglagen (1987:10 [ÄPBL]), vilket nu motsvaras av 8 kap. 17 § PBL. Dessa fall avsåg gatufasader på innerstadsfastigheter i Stockholm och bl.a. Boverket ansåg, att inglasningen på ett påtagligt sätt skulle inverka negativt på den kulturhistoriska miljön i området. Enligt Regeringsrätten skulle emellertid inglasningen "sannolikt få en mycket ringa, om ens någon, inverkan på stadsbilden och på kulturvärdena på platsen".

Med hänsyn till, att skyddsbestämmelsen i detaljplanen huvudsakligen får anses röra kvarterets yttre fasader bör tillämpningen av 8 kap. 13 § PBL här vara jämförbar med sådana fall där särskilda skyddsbestämmelser inte har meddelats. Didón m.fl. har i kommentarerna till PBL (s 8:13 s.3) uttalat, att tillämpningen av 8 kap. 13 § PBL i ett enskilt ärende i sådant fall aldrig får vara så långtgående att den pågående användningen av fastigheten avsevärt försvåras.

I begreppet pågående markanvändning innefattas även de nödvändiga, successiva, förbättringar som erfordras för att svara mot tidens krav. I samband med PBL gjorde bostadsutskottet (BoU 1986/87:1 s 144 ff) ett uttalande i syfte att klarlägga vissa frågor, som inte hade klarlagts i praxis. I fråga om skyddsbestämmelser framhölls således, att den pågående användningen måste anses innefatta alla de åtgärder, som med ett naturligt synsätt framstår som en normal förbättring av befintlig bygg-

nad. Vidare framhölls att alla sådana förändringsåtgärder som skulle ha tillåtits i mindre känsliga områden, ingår i den pågående användningen. Kraven på bostadsstandard är helt annorlunda idag än när kvarteret byggdes. Framför allt i innerstadsmiljö är behovet av någon form av yta för utevistelse i anslutning till bostaden påtagligt. På grund av gårdens topografi med stora nivåskillnader är det inte möjligt att ordna någon gemensam yta för utevistelse. Då återstår endast en lösning med balkonger. På grund av det kulturhistoriska intresset, som kvarterets yttre fasader representerar, är det inte tänkbart att anordna balkonger på dessa. Den nu ansökta förändringen är därför angelägen för att på så sätt väsentligt öka boendekvaliteten.

De ansökta balkongerna ansluter väl till motsvarande på grannfastigheterna. Med en lätt och enkel utformning ansluter de också mycket väl till den befintliga fasaden, som är mycket enkel och saknar egentliga särdrag. Förslaget får anses väl uppfylla kraven i 2 kap. 6 § och 8 kap. 13 och 17 §§ PBL. Då förslaget inte innebär någon förvanskning utan ansluter väl till omgivningen strider förslaget inte mot detaljplanens bestämmelse i detta avseende.

Den nedersta balkongen ligger lägre än 3 m över gården över mark, som enligt detaljplanen inte får bebyggas. Det är mark, som på grund av topografin saknar betydelse för användbarheten av gården och det är endast fråga om en area av 6,3 m². Avvikelsen får därför betraktas som en godtagbar liten avvikelse (jmf MÖD:s dom den 12 februari 2013, P 2567-12).

De ansökta balkongerna är belägna mot kvarterets inre och kan därför inte ses av allmänheten. Något allmänt intresse kan alltså inte anses göra sig gällande. Det enskilda intresset hos de boende att kunna förbättra boendekvaliteten får anses ha avsevärd tyngd. Det enskilda intresset bör därför vara avgörande vid en proportionalitetsbedömning. Sammanfattningsvis saknas skäl att vägra bygglov. Det överklagade beslutet ska därför upphävas.

DOMSKÄL

Bestämmelser m.m.

Gällande bestämmelser framgår av länsstyrelsens beslut.

Fastigheten X som ingår i kvarteret 23 Drottningholm omfattas av stadsplan (nr 651) som fastställdes den 4 juli 1919 samt tillägg till detaljplan (nr 3987) som vann laga kraft den 21 juli 1992. Stadsplanen ska i enlighet med SFS 2010:900 punkten 5 och 17 kap. 4 § plan- och bygglagen (1987:10 [ÄPBL]) gälla såsom detaljplan som antagits med stöd av ÄPBL.

Av tillägget till detaljplan framgår att fastigheten träffas av beteckningen ”q” och i planbestämmelserna anges i samband med denna beteckning: ”Ändring av en byggnad får inte förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen.”

I planbeskrivningen till tillägget till detaljplan anges bl.a. följande.

Under rubriken *Kulturhistorisk bedömning* anges följande: ”Planområdet ingår i ’Bevaringsprogram för Göteborg’, vilket är antaget av kommunfullmäktige år 1976. Byggnadsstilen beskrivs som nationalromantisk och 20-talsklassicistisk med karaktéristiskt utformade fasaddetaljer, portgångar m.m. Byggnaderna utgör ett bra exempel på ett påkostat bostadsområde från åren 1915-25. Området är också medtaget i ’Värdefulla miljöer i Göteborg’ från år 1985. Kvarteren Drottningholm och Ulriksdal ingår även i Riksantikvarieämbetets beslut 1987 beträffande den för kulturminnesvården riksintressanta ’stenstaden’.”

Under rubriken *Inredning av vind* anges bl.a. följande: ”Inom byggnadskvarteren har bokstäverna **v** och **q** lagts till tidigare planbestämmelser. Detta innebär att vind får inredas för bostadsändamål samt att särskild hänsyn skall tas till byggnadernas kulturhistoriska värde vid om- och tillbyggnad. Det är av stor vikt att nya takkupor anpassas till byggnadens övriga utformning.”

Under rubriken *Miljö* anges bl.a. följande: ”Vid om- och tillbyggnad av bostadshus krävs normalt att hälften av boningsrummen skall orienteras mot husets lugnare gårdssida. På grund av planområdets kulturhistoriskt värdefulla bebyggelse är detta

svårt att uppnå och kanske inte heller önskvärt, eftersom husens särpräglade exteriör och interiör då går förlorad.”

Under rubriken *Varsamhet vid ombyggnad* anges bl.a. följande: ” För kvarteren Drottningholm och Ulriksdal gäller att ta tillvara befintliga kvalitéer. Fönster, dörrar och fast inredning bör i första hand renoveras och lägenheternas planlösning skall i möjligaste mån behållas. De trapphus som ännu har sin ursprungliga färgsättning och inredning bör om möjligt bevaras och renoveras.

Vid inredning av vind kommer ett antal takkupor att tillkomma. Det är av stor vikt att dessa utformas på ett för kulturmiljön så bra sätt som möjligt. Storlek, antal och placering måste noga studeras för varje objekt.”

Bedömning

Mark- och miljödomstolen har gått igenom utredningen i målet samt övervägt vad Bostadsrättsföreningen Drottningholm 10 anfört i mark- och miljödomstolen.

Åtgärden avser ändring av två av tre fönster per fönsterrad på den aktuella innerfasaden till fönsterdörrar samt nya balkonger.

Ansökt åtgärd är otvivelaktigt en sådan ändring som innebär att q-bestämmelsen i detaljplanen ska tillämpas och planbeskrivningen får användas som stöd vid bedömningen av vilka åtgärder som kan tillåtas. I planbeskrivningen till tillägget till detaljplanen nämns särskilt att ”Fönster, dörrar och fast inredning bör i första hand renoveras och lägenheternas planlösning skall i möjligaste mån behållas”, men inget specifikt sägs om balkonger.

Klaganden har invänt att eftersom de ansökta balkongerna är belägna mot kvarterets inre – och inte kan ses av allmänheten – skulle något allmänt intresse inte göra sig gällande.

Domstolen konstaterar att hela byggnaden ingår i kommunens bevarandeområde och är belägen inom riksintresse för kulturmiljövården. Planbestämmelsen som gör sig gällande i målet, ”q”, träffar hela byggnaden och inte bara de delar som vetter mot allmän plats.

Såsom länsstyrelsen anger i sitt beslut kännetecknas 1920-talsklassicismen av symmetri, men även av väl avvägda proportioner. Den ansökta åtgärden – de sex stycken balkongerna och ändring av fönster till fönsterdörrar, som framgår av bilden till vänster – ändrar den berörda fasadens utseende på ett påtagligt

sätt och den tidigare stramt symmetriska fasaden får ett plottrigare uttryck.

Domstolen instämmer i länsstyrelsens angivna skäl och ändrar således inte det överklagade beslutet (dvs. länsstyrelsens). Överklagandet ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV427)

Överklagande senast den 26 maj 2015.

Susanne Mörkås

Martin Kvarnbäck

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Susanne Mörkås, ordförande, och tekniska rådet Martin Kvarnbäck. Föredragande har varit beredningsjuristen Sofia Ardeke.